

Jurisprudentie

Vallen camerabeelden van de wachtruimte en de toegangswegen tot het ziekenhuis binnen de reikwijdte van het (afgeleide) verschoningsrecht?

Annotatie HR 10 april 2018, ECLI:NL:HR:2018:553

Mr. L.J. Bergsma*

172

1. In dit arrest van 10 april 2018 zag de Hoge Raad zich voor de vraag gesteld of camerabeelden die zich op een in beslag genomen gegevensdrager bevinden, onder het verschoningsrecht vallen. In deze zaak ging het om beveiligingsbeelden van de wachtruimte en van alle toegangspaden tot het ziekenhuis. Volgens de Hoge Raad kunnen camera-beelden onder het verschoningsrecht vallen.
2. De aanleiding van deze zaak is een vermoedelijk gepleegde mishandeling. Het (vermeende) slachtoffer veronderstelde in de wachtruimte van het ziekenhuis een man te herkennen als de dader van deze mishandeling. De identiteit van deze man was echter onbekend. Om de identiteit te kunnen achterhalen, vorderde de officier van justitie met een machtiging van de rechter-commissaris de camerabeelden van de wachtruimte van de eerste hulp en de toegangspaden tot het ziekenhuis. Op deze camera-beelden zullen zowel patiënten als willekeurige bezoekers van het ziekenhuis waarneembaar zijn. Het ziekenhuis bood de gevorderde beelden in een verzegelde envelop aan de politie aan, waarna deze in een kluis op het politiebureau zijn opgeborgen. Dit is een gebruikelijke procedure, hoewel het zie-

kenhuis ook simpelweg had kunnen volstaan met de absolute weigering de camerabeelden af te geven, wanneer het zou menen dat het door afgifte van de beelden zijn medisch beroepsgeheim zou schenden. Het ziekenhuis (als rechtspersoon) diende in deze zaak vervolgens beklag in tegen de inbeslagname bij de rechtbank.

3. Alvorens (het oordeel van de Hoge Raad in) deze zaak inhoudelijk te bespreken, volgt eerst een korte uiteenzetting van het verschoningsrecht en de te volgen beklagprocedure. Het verschoningsrecht is geregeld in artikel 218 Wetboek van Strafvordering (hierna: Sv). Aan het verschoningsrecht ligt ten grondslag dat het maatschappelijk belang dat de waarheid in rechte aan het licht komt, moet wijken voor het maatschappelijk belang dat eenieder zich vrijelijk en zonder vrees voor openbaarmaking van hetgeen is toevertrouwd om bijstand en advies tot de verschoningsgerechtigde moet kunnen wenden.¹ Hulpverleners, onder wie artsen, hebben een medisch beroepsgeheim en kunnen zich beroepen op het verschoningsrecht als bedoeld in artikel 218 Sv. Het verschoningsrecht van de hulpverlener strekt zich uit tot (a) gegevens die betrekking hebben op de behandeling en de verzorging van de aan zijn zorgen toevertrouwde patiënten, alsmede (b)

* Mr. L.J. Bergsma is advocaat bij Dirkszwaiger advocaten & notarissen, sectie gezondheidszorg.

1. Zie HR 25 mei 2009, ECLI:NL:HR:2009:BG5979, NJ 2009/263.

gegevens die hem in zijn hoedanigheid zijn medege-deeld of waarvan hij in zijn hoedanigheid heeft kennis gekregen en waarvan de openbaarmaking het vertrouwen zou beschamen dat de patiënten met het oog op zijn hulpverlenende taak in hem moeten kunnen stellen.² Het ziekenhuis (als rechtspersoon) heeft een van de hulpverlener afgeleid verschoningsrecht en kan zich op grond daarvan verzetten tegen inbeslagneming van stukken die zich bevinden in het ziekenhuis.³ Het oordeel omtrent de vraag of de stukken vallen binnen de reikwijdte van het verschoningsrecht komt in beginsel toe aan de persoon van wie het verschoningsrecht is afgeleid.⁴ In dit geval is dit de hulpverlener, dan wel de aan het ziekenhuis verbonden artsen.

4. Sinds 1 maart 2015 geldt op grond van artikel 98 Sv de zogenaamde ‘versnelde beklagprocedure’ – te onderscheiden van de in artikel 552a Sv geregelde ‘reguliere beklagprocedure’ wanneer een verschoningsgerechtigde zich verzet tegen inbeslagneming.⁵ De ratio van deze versnelde beklagprocedure is gelegen in het versnellen van de procedure tot het verkrijgen van een onherroepelijke rechterlijke beslissing over de toepasselijkheid van het verschoningsrecht bij inbeslagneming van voorwerpen die onder het verschoningsrecht kunnen vallen.⁶ De versnelde beklagprocedure kent relatief korte termijnen. De inhoudelijke toetsingsmaatstaf is ten opzichte van de reguliere beklagprocedure ongewijzigd gebleven.
5. Toepassing van de versnelde beklagprocedure betekent dat de (afgeleid) verschoningsgerechtigde op grond van artikel 98, eerste lid, Sv, eerst bezwaar dient te maken tegen de inbeslagneming bij de rechter-commissaris. Vervolgens kan tegen deze de beslissing van de rechter-commissaris beklag worden ingediend bij de rechtbank, waarna cassatie kan worden ingesteld.
6. In deze zaak die leidde tot het arrest van 10 april 2018 zijn de in beslag genomen camerabeelden niet eerst in handen van de rechter-commissaris gesteld. De beklagprocedure is hiermee niet correct gevolgd. De rechtbank is hier zonder meer aan voorbijgegaan. In cassatie werd hierover evenmin geklaagd. De Hoge Raad merkte op dat niet de juiste procedure was gevolgd en dat het beklag moet worden beschouwd als een klaagschrift tegen de inbeslagneming als bedoeld in artikel 552a Sv. De Hoge Raad oordeelde dat in geval van vernietiging van de bestreden beschikking en terugwijzing van de zaak alsnog met inachtneming van de juiste procedure dient te worden beslist.
7. Dat het klaagschrift alleen is ingediend door het ziekenhuis, aan wie slechts een afgeleid verschoningsrecht toekomt, wierp de Hoge Raad het zie-

kenhuis in deze zaak niet tegen. Deze mogelijkheid was er wel geweest. De Hoge Raad heeft in 2015 bepaald dat indien een ziekenhuis zich beroept op het verschoningsrecht, de rechter-commissaris de beschikking aan de (primair) verschoningsgerechtigde moet betekenen wanneer hij beslist dat inbeslagneming is toegestaan. Het is immers in beginsel aan de verschoningsgerechtigde om te bepalen of de in beslag genomen voorwerpen vallen binnen de reikwijdte van het verschoningsrecht. Uitgangspunt is dat dit standpunt door politie en justitie moet worden geëerbiedigd, tenzij redelijkerwijs geen twijfel kan bestaan over de vraag of dit standpunt juist is.⁷ Het ziekenhuis heeft slechts een afgeleid verschoningsrecht. Indien de arts zich binnen veertien dagen na betekening van de beschikking van de rechter-commissaris niet op het verschoningsrecht beroept, zal het klaagschrift van het ziekenhuis door de rechtbank niet-ontvankelijk worden verklaard voor zover het klachten met betrekking tot het verschoningsrecht betreft.⁸ In deze zaak is zoals gezegd de versnelde beklagprocedure niet gevolgd en zijn de stukken niet in handen gesteld van de rechter-commissaris. Daardoor heeft de (primair) verschoningsgerechtigde zich niet op het verschoningsrecht beroepen. De Hoge Raad gaat in deze zaak aan de niet-ontvankelijkheidsdiscussie voorbij door te overwegen dat ‘de klagster in de omstandigheden van het onderhavige geval moet worden geacht mede op te komen tegen de inbeslagneming namens de aan het ziekenhuis verbonden artsen aan wie de bevoegdheid tot verschoning (...) toekomt’. Op welke specifieke omstandigheden de Hoge Raad doelt, is niet zonder meer duidelijk. Mogelijk is deze milde benadering ingegeven door het feit dat de Hoge Raad het ziekenhuis niet wilde tegenwerpen dat de procedure van meet af aan niet juist gevolgd was. Dan zou de afgeleid verschoningsgerechtigde, in dit geval het ziekenhuis, immers niet-ontvankelijk moeten worden verklaard. Zover kwam het in deze zaak niet.

8. Volgens de rechtbank vielen de camerabeelden in deze zaak niet onder het verschoningsrecht. Individuele patiënten konden volgens de rechtbank niet als patiënt worden geïdentificeerd, omdat er naast patiënten ook bezoekers zichtbaar zouden zijn op de camerabeelden. Bovendien zou het gaan om beeldmateriaal van slechts twee uren op één datum en waren de plaatsen waar de beelden zijn gemaakt voor iedereen toegankelijk. De rechtbank oordeelde dat de camerabeelden daarom in beslag genomen mochten worden.
9. Het middel klaagt over het oordeel van de rechtbank dat de camerabeelden die zich op de in beslag genomen gegevensdrager bevinden, niet onder het verschoningsrecht vallen. Het cassatiemiddel slaagt. De Hoge Raad oordeelt dat camerabeelden waaruit

2. HR 23 november 1990, ECLI:NL:HR:1990:ZC0052, NJ 1991/761.

3. HR 29 maart 1994, NJ 1994/552.

4. HR 29 maart 1994, NJ 1994/537, r.o. 6.2.2.

5. Stb. 2014/445.

6. Kamerstukken II 2012/13, 33 685, nr. 3, p. 10-11.

7. Zie HR 12 februari 2002, NJ 2002/439, r.o. 3.3.

8. HR 13 oktober 2015, ECLI:NL:HR:2015:3076, NJ 2016/8.

de identiteit van een patiënt óf van het bestaan van een (toekomstige) hulpverleningsrelatie valt af te leiden, onder het (afgeleide) verschoningsrecht kunnen vallen. Dat ook bezoekers zichtbaar zijn op de camerabeelden en het om plaatsen gaat die voor iedereen toegankelijk zijn, doet hieraan volgens de Hoge Raad niets af. Het oordeel van de rechtbank dat de camerabeelden van de wachtruimte en de toegangspaden van het ziekenhuis niet onder het afgeleide verschoningsrecht van het ziekenhuis kunnen vallen, geeft volgens de Hoge Raad blijk van een onjuiste rechtsopvatting. De Hoge Raad vernietigt de bestreden beschikking, wijst de zaak terug naar de rechtbank en stelt de stukken in handen van de rechter-commissaris.

10. Het belang van dit arrest is erin gelegen dat de Hoge Raad zich voor het eerst min of meer expliciet uitlaat over de vraag of camerabeelden die de identiteit van een patiënt kunnen onthullen onder het verschoningsrecht vallen. De rechtbank Den Haag had in 2003 al geoordeeld dat personalia onder het verschoningsrecht van de psychiater kunnen vallen. In cassatie werd hierover destijds niet geklaagd, waardoor de Hoge Raad zich niet uitliet over deze vraag. In 2009 heeft de Hoge Raad een eerste voorzichtige voorzet gedaan, toen hij oordeelde dat identiteitsgegevens van mensen die zich bij een ziekenhuis melden voor informatie of medische hulp, gevoelige gegevens zijn. Dit waren namelijk gegevens waaruit indirect de gezondheid van een persoon kan worden afgeleid. De Hoge Raad liet zich niet uit over de vraag of dergelijke gegevens daarmee ook onder de reikwijdte van het verschoningsrecht (kunnen) vallen.
11. Vooralsnog komt de Hoge Raad niet verder dan het oordeel dat de camerabeelden waaruit de identiteit van de patiënt blijkt óf van het bestaan van een (toekomstige) hulpverleningsrelatie valt af te leiden, omdat zij de bezoeker van een bepaalde arts of een bepaalde behandelafdeling van een ziekenhuis herkenbaar in beeld brengen, onder het verschoningsrecht kunnen vallen. Interessant is dat de Hoge Raad geen omstandigheden schetst die bij deze beoordeling van belang zouden zijn. Ik leid uit de bewoordingen van de Hoge Raad af dat de identificerende gegevens, om onder het verschoningsrecht te kunnen vallen, wel (in)direct gelieerd moeten zijn aan het bestaan van een (toekomstige) behandelrelatie. Met andere woorden, voor zover uitsluitend identificerende gegevens zichtbaar zouden zijn, zonder dat hieruit een (mogelijke) hulpverlenersrelatie valt af te leiden, dan zouden deze gegevens niet binnen de reikwijdte van het verschoningsrecht vallen. Een voorbeeld hiervan zouden camerabeelden zijn van een bezoeker die zich (uitsluitend) begeeft in de ontvangsthal zonder dat er anderen op deze beelden zichtbaar zijn. In deze zaak is het maken van een dergelijk voorafgaand onderscheid echter niet mogelijk, omdat zowel bezoekers als patiënten te zien zullen zijn op de beelden. Anders dan

gesteld door de rechtbank, zal op voorhand niet altijd duidelijk zijn wie er patiënt is en wie niet. A-G Knigge wijst in zijn conclusie bij het onderliggende arrest op het treffende voorbeeld van de amateurvoetballer die, ondersteund door ploeggenoten, de wachtkamer binnenstroomt. Deze voetballer zal direct worden herkend als patiënt. Het argument dat, omdat er naast patiënten ook bezoekers en begeleiders op de beelden te zien zijn, de beelden daarom niet onder het verschoningsrecht vallen, gaat dus niet op. Gelet op de ratio van het verschoningsrecht, te weten: de vertrouwelijke raadpleging van een arts zonder vrees voor openbaarmaking, vind ik het dan ook terecht dat camerabeelden kunnen vallen binnen de reikwijdte van het verschoningsrecht zoals bedoeld in artikel 218 Sv. Of het vertrouwen van de patiënt in de verschoningsgerechtigde ontoelaatbaar zou worden geschaad indien de camerabeelden waaruit de identiteit van de patiënt zou kunnen blijken, worden verstrekt aan een derde is mijns inziens daarbij richtinggevend voor de vraag of die gegevens vallen binnen de reikwijdte van het verschoningsrecht. Op dit uitgangspunt zijn uitzonderingen denkbaar, bijvoorbeeld in het geval twee patiënten in de wachtkamer slaags met elkaar raken. Het komt mij voor dat het verschoningsrecht niet zover reikt dat in die omstandigheden de beelden niet afgegeven zouden kunnen worden. In een dergelijke casus kunnen zogenaamde 'uitzonderlijke omstandigheden' dan maken dat het verschoningsrecht alsnog moet wijken voor een ander recht, zoals het recht op waarheidsvinding. Een terughoudende benadering ten aanzien van deze uitzonderingsgrond lijkt mij, gelet op de het belang van het medisch beroepsgeheim, op zijn plaats. Of de camerabeelden in deze concrete zaak ook onder het verschoningsrecht vallen, laat de Hoge Raad echter in het midden.

12. Met de constatering dat in deze zaak de camerabeelden onder het verschoningsrecht kunnen vallen, is de eerste stap gezet. De beelden kunnen daarmee dus vallen onder de reikwijdte van artikel 218 Sv. Artikel 98 lid 1 Sv bepaalt dat van personen met een bevoegdheid tot verschoning als bedoeld in artikel 218 Sv, *brieven of andere geschriften* niet in beslag worden genomen. Artikel 218 Sv maakt, anders dan artikel 98 lid 1 Sv, geen onderscheid naar de aard van het in beslag genomen voorwerp.⁹ Camerabeelden zijn evident geen brieven of geschriften. Daarmee rijst de vraag of artikel 98 lid 1 Sv impliceert dat camerabeelden (alleen al) vanwege hun aard niet binnen de reikwijdte van het artikel zouden kunnen vallen. In de jurisprudentie en de literatuur lijkt hierover (nog) geen overstemming te zijn. Het komt mij voor dat in het digitale tijdperk anno 2018 de aard van het in beslag genomen voorwerp niet doorslaggevend is voor de vraag of het voorwerp in beslag kan worden genomen bij (afgeleid) verscho-

9. HR 20 juni 2017, ECLI:NL:HR:2017:1205, NJ 2017/129.

ningsgerechtigden.¹⁰ In de jurisprudentie zijn diverse aanknopingspunten te vinden voor het standpunt dat (onder meer) camerabeelden, geluidsbanden en videobeelden kunnen vallen binnen de reikwijdte van artikel 98 Sv.¹¹ Bovendien zou een dergelijke grammaticale uitleg mijns inziens geen recht doen aan de ratio van het verschoningsrecht dat ervan uitgaat dat de reikwijdte van het verschoningsrecht in beginsel bepaald wordt door verschoningsgerechtigde zelf. Overigens lijkt de modernisering van het Wetboek van Strafvordering een einde te maken aan deze discussie, nu in het daartoe strekkende wetsvoorstel niet is opgenomen dat de bevoegdheid tot verschoning uitsluitend betrekking heeft op brieven en geschriften, maar is uitgebreid naar ‘*gegevens of voorwerpen*’ waarover het verschoningsrecht zich uitstrekt.¹² Het moge duidelijk zijn dat de huidige wettelijke regeling van inbeslagname dateert van een tijd ver vóór de ontwikkeling van informatie- en communicatietechnologie. Reden te meer om aan te nemen dat (onder meer) camerabeelden binnen de reikwijdte van het huidige artikel 98 Sv kunnen vallen.

13. De laatste vraag die resteert is of er – ervan uitgaande dat de camerabeelden vallen binnen de reikwijdte van het verschoningsrecht – zeer uitzonderlijke omstandigheden denkbaar zijn die maken dat het belang van de waarheid prevaleert boven het verschoningsrecht. Bij de beantwoording van deze vraag moet rekening worden gehouden met (i) de aard en de ernst van het strafbare feit waarvan de verdachte wordt verdacht, (ii) de aard en de inhoud van het materiaal waarover het verschoningsrecht zich uitstrekt in verband met het belang dat door het verschoningsrecht wordt gediend en (iii) de mate waarin de betrokken belangen van een patiënt worden geschaad indien het verschoningsrecht wordt doorbroken.¹³ Daarvan was in deze zaak – vooralsnog – geen sprake.

10. Zie onder meer W.L.J.M. Duijst-Heesters, *Boeven in het ziekenhuis*, Den Haag: Sdu Uitgevers 2005 en concl. A-G A.E. Hartevelde, ECLI:NL:PHR:2017:564, bij HR 30 juni 2017, ECLI:NL:HR:2017:1205, NJ 2018/92.

11. Zie HR 26 mei 2009, ECLI:NL:HR:2009:BG5979, NJ 2009/263, HR 28 februari 2012, ECLI:NL:HR:2012:BU6088, NJ 2012/537 en HR 14 mei 2013, ECLI:NL:HR:2013:BZ9943, NJ 2013/561.

12. Conceptmemorie van toelichting bij de consultatieversie van de vaststellingswet Boek 2 van het nieuwe Wetboek van Strafvordering, p. 54-56.

13. HR 27 mei 2008, ECLI:NL:HR:2008:BC1370, NJ 2008/407.